

Sygn. akt V CSK 24/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 kwietnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Gerard Bieniek (przewodniczący)

SSN Hubert Wrzeszcz

SSA Marta Romańska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa [...] BANK S.A. w W.

przeciwko L. S.A. w C.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 kwietnia 2007 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

w [...]

z dnia 25 sierpnia 2006 r.,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony powodowej na rzecz strony pozwanej kwotę 3.600 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z 25 sierpnia 2006 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego w C. z 1 lutego 2006 r., którym Sąd ten uchylił w całości nakaz zapłaty wydany 9 września 2004 r. w postępowaniu nakazowym przez Sąd Okręgowy w Ł. i oddalił powództwo [...] Bank S.A. przeciwko L. S.A. o zapłatę.

Za podstawę rozstrzygnięcia Sądy obu instancji przyjęły następujący stan faktyczny:

Bank „[...]” S.A. w C. i Fundusz [...] Sp. z o.o. w C. łączyła umowa o kredyt w bieżącym rachunku bankowym, zawarta 7 stycznia 2000 r. Wszelkie zobowiązania kredytobiorcy z umowy kredytowej zostały zabezpieczone m.in. wekslem własnym *in blanco*. Przy jego wręczeniu kredytodawcy strony podpisały deklarację wekslową.

Umową z 2 listopada 2000 r. Fundusz [...] sprzedał pozwanemu w trybie art. 221 ust. 3 k.h. zorganizowane przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 55¹ k.c. W umowie wskazano, że dotyczy ona także zobowiązań zbywcy, w tym i kredytowych.

Powód 28 lutego 2003 r. przejął Bank „[...]” S.A. i z tego tytułu jest jego następcą prawnym.

Kredyt nie został spłacony przez Fundusz [...] ani też przez pozwanego i z tej przyczyny powód wypełnił weksel na kwotę 492.996,13 zł, a 9 lipca 2004 r. wezwał pozwanego do jego wykupu.

Za trafny uznał Sąd Apelacyjny wniosek Sądu Okręgowego, iż brak jest w sprawie dowodów na tę okoliczność, że sprzedaż pozwanemu przedsiębiorstwa obejmowała także przejęcie długu z tytułu zobowiązania wekslowego. Kwestia przejęcia przez pozwanego zobowiązania kredytowego nie ma znaczenia, bowiem powód wywodzi roszczenie z weksla własnego *in blanco* z wystawienia sprzedawcy przedsiębiorstwa. Źródłem zobowiązania wekslowego jest umowa dochodząca do skutku przez wydanie weksla lub jego zwrócenie posiadaczowi. Gdy idzie o weksel *in blanco*, to osoba podpisująca i wręczająca kontrahentowi dokument weksla niepełnego czyni to z zamiarem zaciągnięcia zobowiązania wekslowego i w ten sposób upoważnia odbiorcę dokumentu do jego uzupełnienia, tak by dokument stał się wekslem własnym lub trasowanym o określonej treści. Z chwilą wręczenia

weksła *in blanco* między jego wystawcą a odbiorcą dochodzi do zawarcia umowy skierowanej na wykreowanie zobowiązania wekslowego w przyszłości, gdyż dopiero z chwilą wypełnienia weksła niepełnego powstaje zarówno zobowiązanie wekslowe, jak i odpowiadająca mu wierzytelność wekslowa. Dopóki nie nastąpi uzupełnienie dokumentu o elementy weksła własnego lub trasowanego można mówić jedynie o przyszłym zobowiązaniu wekslowym oraz o przyszłej wierzytelności z weksła własnego. Abstrakcyjny i samodzielny charakter zobowiązania wekslowego przesądza o tym, iż jest ono odrębne względem zobowiązania ze stosunku podstawowego. Roszczenia z podstawowego stosunku obligacyjnego przysługują wierzycielowi niezależnie od roszczeń z weksła, a zobowiązany odpowiada wobec niego z dwóch różnych podstaw, ale wierzyciel nie może dochodzić zaspokojenia jednocześnie z tych dwóch różnych podstaw. Losy obu wierzytelności mogą być różne, i tak np. zbycie praw z weksła przez indos nie oznacza automatycznie przelewu wierzytelności ze stosunku podstawowego, a przejście na inną osobę zobowiązania ze stosunku podstawowego nie powoduje automatycznie przejścia na nią zobowiązania wekslowego związanego z tym stosunkiem kauzalnym. Z istoty zobowiązania wekslowego wynika, że wierzyciel będąc jednocześnie remitentem może wystąpić tylko wobec osoby zobowiązanej wekslowo. Na równi z osobą podpisaną na wekslu odpowiadają tylko ci, którzy wstąpili w jej miejsce na mocy sukcesji uniwersalnej.

Powód wybrał zaspokojenie roszczenia poprzez dochodzenie roszczenia z weksła, nie zaś na podstawie stosunku podstawowego, a zatem winien wykazać, że pozwana, aczkolwiek nie jest ujawnionym na wekslu dłużnikiem wekslowym, to odpowiada z weksła jako sukcesor uniwersalny wystawcy. Tej okoliczności powód nie wykazał. Nabycie przedsiębiorstwa przed 25 września 2003 r. umową zawartą na podstawie art. 55¹ k.c. w zw. z art. 55² k.c. oraz art. 526 k.c. nie tworzyło podstawy dla sukcesji uniwersalnej co do długów, których nabywca nie przejmował translatywnie *ex lege*, lecz wyłącznie według reguł ustalonych w art. 519 k.c. w zw. z art. 522 k.c. Jeśli nie nastąpiło przejęcie długu, to nabywca przedsiębiorstwa przystępował do długów zbywcy, na zasadach określonych w art. 526 k.c.

Sąd Apelacyjny wskazał nadto, że art. 525 k.c. wprowadza zasadę wygaśnięcia zabezpieczeń akcesoryjnych ustanowionych przez osoby trzecie, ze wskazaniem,

jakiego rodzaju zabezpieczenia wygasają przy przejęciu długu. Pozostałe zabezpieczenia pozostają zatem w mocy. Jeśli zbywca długu udzielił zabezpieczenia, to pomimo zwalniającego przejęcia długu przez nabywcę, zbywca w dalszym ciągu będzie ponosił odpowiedzialność wobec wierzyciela w ramach udzielonego zabezpieczenia.

W skardze od wyroku Sądu Apelacyjnego powód w pierwszej kolejności powołał się na pierwszą podstawę kasacyjną i w jej ramach zarzucił, że kwestionowany wyrok wydany został z naruszeniem prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 55² k.c. w zw. z art. 55¹ pkt 5 k.c. oraz art. 526 k.c. w brzmieniu sprzed 25 września 2003 r. i przyjęcie, że w poprzednim stanie prawnym sama umowa sprzedaży przedsiębiorstwa nie przesądzała o przejęciu przez nabywcę przedsiębiorstwa wszystkich długów zbywanego przedsiębiorstwa związanych z jego prowadzeniem.

Alternatywnie powód zgłosił zarzut naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 525 k.c. w zw. z art. 519 k.c. i art. 10 prawa wekslowego, przez pominięcie, że przy przejęciu długu wygasają tylko zabezpieczenia wierzytelności wyraźnie wymienione w art. 525 k.c. oraz wadliwe przyjęcie, że zabezpieczenie udzielone przez zbywcę przedsiębiorstwa Fundusz [...] Sp. z o.o. pozostało w mocy, ale jako zobowiązanie własne wystawcy weksla, a przejęcie przez pozwanego długu kredytowego na podstawie art. 519 k.c. nie pociągało za sobą przejęcia związanego z tym długiem zobowiązania dodatkowego wynikającego z wręczenia powodowi weksla *in blanco* na zabezpieczenie spłaty długu. Naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy w ramach alternatywnie zgłoszonych podstaw skargi kasacyjnej miało – według powoda – polegać na niewłaściwym zastosowaniu art. 378 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. poprzez zaniechanie rozważenia przez Sąd drugiej instancji zarzutu formalnego apelacji dotyczącego niezgodności istotnych ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji z zebrany w sprawie materiałem dowodowym, przez co Sąd drugiej instancji nie objął oceną dowodów z dokumentów załączonych do pozwu, a świadczących o przejęciu przez pozwanego długu podstawowego Funduszu [...] Sp. z o.o. wobec powoda i w wyniku tego nie rozpoznał istoty sprawy.

Powód domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W ramach podstawy zaskarżenia zgłoszonej jako główna powód powołał się jedynie na naruszenie prawa materialnego, a to oznacza, że ocena zasadności tego zarzutu dokonana musi być w oparciu o przytoczony wyżej stan faktyczny, przyjęty przez Sądy obu instancji za podstawę rozstrzygnięcia (por. wyroki SN z 7 marca 1997 r., II CKN 18/97, OSN C 1997, nr 7, poz. 112 i z 26 marca 1997 r., II CKN 60/97, OSN C 1997, nr 9, poz. 128).

Od 25 września 2003 r., to jest od wejścia w życie ustawy z 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 49, poz. 408) nie obowiązuje już art. 526 k.c. W jego miejsce wszedł w życie art. 55⁴ k.c., a z wymienionych przykładowo w art. 55¹ k.c. składników przedsiębiorstwa nowelą tą wyeliminowano zobowiązania i obciążenia. Do oceny skutków wywołanych przez umowę zawartą 2 listopada 2000 r. należało jednak stosować stan prawny wówczas obowiązujący.

Zarzut powoda dotyczy sposobu wykładni art. 55² k.c. w zw. z art. 55¹ pkt 5 k.c. oraz art. 526 k.c. w brzmieniu sprzed 25 września 2003 r. i – według skarżącego - wymaga odpowiedzi na pytanie, czy zawarcie pod rządami tych przepisów umowy sprzedaży przedsiębiorstwa przesądzało o przejęciu przez nabywcę ogółu długów zbywanego przedsiębiorstwa związanych z jego prowadzeniem, czy też do ich przejęcia mogło dojść jedynie według reguł ustalonych w art. 519 k.c., gdy wierzyciele wyrazili zgodę na przejęcie długów zbywcy.

Trzeba zauważyć, że w świetle skonkretyzowanej przez powoda podstawy faktycznej powództwa odpowiedź na postawione wyżej pytanie miała mieć znaczenie dla stwierdzenia, czy pozwanego w sprawie można uznać za następcę prawnego pod tytułem ogólnym dłużnika wekslowego, w warunkach gdy powód dysponuje i wywodzi roszczenie z weksła, na którym pozwany nie jest podpisany, a za odpowiedzialnego z weksła można uznać tylko jego wystawcę, bądź jego następcę prawnego pod tytułem ogólnym (por. wyrok SN z 18 marca 1963 r., I CR 200/62, OSN C 1964, nr 2, poz. 40), ale także akceptanta, indosanta.

W pkt 5 art. 55¹ k.c. w brzmieniu sprzed 25 września 2003 r. zawierającego legalną definicję przedsiębiorstwa wymienione były „zobowiązania i obciążenia, związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa” obok innych wyliczonych przykładowo jego składników. To brzmienie przepisu mogło sugerować, że nabywca przedsiębiorstwa przejmuje zobowiązania ze skutkiem wobec osób trzecich, to jest, iż z chwilą sprzedaży przedsiębiorstwa dochodzi do zwalnającego przejęcia jego długów. Pogląd taki nie mógł być jednak zaakceptowany, gdyż art. 526 k.c. *expressis verbis* przewidywał dla tej sytuacji tylko kumulatywne przystąpienie do długu. W myśl art. 526 k.c. odpowiedzialnym solidarnie ze zbywcą za jego zobowiązania związane z prowadzeniem przedsiębiorstwa był nabywca przedsiębiorstwa. Taka ocena następstw sprzedaży przedsiębiorstwa w sferze odpowiedzialności wobec osób trzecich za zobowiązania tegoż przedsiębiorstwa przeważała w orzecznictwie (por. wyrok SN z 25 listopada 2005 r., V CK 381/05, LEX nr 180897, wyrok SN z 21 maja 2004 r., V CK 502/03, LEX nr 188494, wyrok SN z 22 stycznia 2002 r., V CKN 1178/00).

Na postawione wyżej pytanie trzeba zatem odpowiedzieć w ten sposób, iż nabycie przedsiębiorstwa na podstawie umowy zawartej pod rządami art. 55¹ k.c. w zw. z art. 55² k.c. w brzmieniu sprzed 25 września 2003 r. oraz art. 526 k.c. nie stanowiło sukcesji uniwersalnej co do długów, których nabywca przedsiębiorstwa nie przejmował translatywnie *ex lege*. Nabywca przedsiębiorstwa przystępował do długu zgodnie z art. 526 k.c. Przejęcie długu przez nabywcę przedsiębiorstwa było oczywiście możliwe, ale wyłącznie według reguł ustalonych w art. 519 k.c. w zw. z art. 522 k.c.

2. Alternatywnie autor skargi kasacyjnej powołał się na obie podstawy wymienione w art. 398³ k.p.c. Skoro jednak naruszenie prawa procesowego może mieć istotny wpływ na wynik sprawy przede wszystkim wtedy, gdy rzutuje na przyjętą podstawę faktyczną rozstrzygnięcia, a naruszenie prawa materialnego należy oceniać w nawiązaniu do ustalonej podstawy rozstrzygnięcia, to w pierwszej kolejności zbadania wymaga druga z podstaw skargi.

Zgodnie z art. 398³ pkt 2 k.p.c. stanowiący podstawę kasacji zarzut naruszenia przepisów postępowania, które mogły mieć istotny wpływ na wynik sprawy, powinien być ukierunkowany na wykazanie uchybień w postępowaniu Sądu drugiej instancji

(por. wyrok SN z 12 kwietnia 2000 r., IV CKN 20/00, LEX nr 52437). W ramach tej podstawy powód zarzuca, że Sąd drugiej instancji nie objął swą oceną dowodów z dokumentów załączonych do pozwu, a mających świadczyć o przejęciu przez pozwanego długu Funduszu [...] Sp. z o.o. za stosunku podstawowego. W efekcie Sąd drugiej instancji miał nie rozpoznać istoty sprawy.

Z motywów wyroku Sądu Apelacyjnego wynika jednoznaczne stanowisko co do tego, iż kwestia przejęcia przez pozwanego zobowiązania kredytowego nie ma w sprawie znaczenia, bowiem powód wywodzi roszczenie z weksla własnego *in blanco* z wystawienia sprzedawcy przedsiębiorstwa. Sąd Okręgowy wyraził w tej kwestii identyczny pogląd (k. 441). Materiał dowodowy dostarczony przez powoda i mający potwierdzać jego tezę o dojściu do skutku w relacjach między pozwanym, Funduszem [...] oraz powodem umowy o przejęcie długu odpowiadającej wymaganiom ustalonym w art. 519 k.c. nie był przedmiotem analizy i wiążących ustaleń Sądów obu instancji.

Ocenę zarzutu skarżącego na tym tle trzeba zacząć od stwierdzenia, że zakres rozpoznania sprawy przez Sąd drugiej instancji nie może być szerszy niż zakres rozpoznania sprawy przez Sąd pierwszej instancji, a ten wyznaczony został granicami żądania zgłoszonego przez powoda (art. 321 § 1 k.p.c.). Powód parokrotnie w toku postępowania i ostatecznie tuż przed zamknięciem rozprawy oświadczył, iż dochodzi zasądzenia kwoty oznaczonej w pozwie na podstawie weksla, który znajduje się w jego posiadaniu (k. 423). W tych okolicznościach Sądy obu instancji miały podstawy ku temu, by zakresem ustaleń i rozważań objąć tylko te okoliczności faktyczne, które mogły mieć znaczenie dla przypisania pozwanemu odpowiedzialności wobec powoda z weksla przedstawionego przy pozwie.

W tych okolicznościach zarzut powoda, że Sąd Apelacyjny nie rozpoznał istoty sprawy poprzez zaniechanie poczynienia ustaleń faktycznych co do tego, czy w relacjach między pozwanym a Fundusz [...] Sp. z o.o. doszła do skutku umowa przejęcia długu mógłby okazać się zasadny tylko wówczas, gdyby uznać, że samo zawarcie umowy przejęcia długu z umowy kredytowej jest zdarzeniem prowadzącym do przejścia na podmiot przejmujący dług odpowiedzialności z weksla *in blanco* wystawionego przez poprzedniego dłużnika na zabezpieczenie roszczeń z umowy kredytowej. Taki pogląd prezentuje powód w ramach alternatywnie zgłoszonego

zarzutu naruszenia art. 525 k.c. w zw. z art. 519 k.c. i art. 10 prawa wekslowego przez niewłaściwe ich zastosowanie.

Powołany przez powoda art. 519 k.c. reguluje zasady, na jakich dochodzi do przejęcia długu, a z art. 525 k.c. wyraźnie wynika, do jakich form zabezpieczenia wierzytelności w razie przejęcia długu odnosi się to unormowanie. Mowa w nim jest o poręczeniu lub ograniczonym prawie rzeczowym ustanowionym przez osobę trzecią. W razie przejęcia długu te zabezpieczenia wygasają, chyba że poręczyciel lub osoba trzecia wyrazi zgodę na dalsze trwanie zabezpieczenia. Nie sposób jest zatem twierdzić, i nie uczyniły tego także Sądy obu instancji, że z art. 525 k.c. wynika wygaśnięcie zabezpieczenia wekslowego, o ile takie ustanowiono dla wierzytelności, z którą korespondował przejęty dług.

Decydując się na przyjęcie takich a nie innych form zabezpieczenia wierzytelności wierzyciel musi liczyć się z właściwościami instytucji wykorzystywanych w obrocie dla uzyskania oczekiwanego przez niego rezultatu. Przyjmując wręczony mu weksel *in blanco* wierzyciel musi mieć świadomość, że treść zobowiązania wekslowego i zakres odpowiedzialności dłużników wekslowych ustalone zostaną na podstawie tekstu weksla (por. uchwała SN z 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95, OSN C 1995, nr 12, poz. 168 i wyrok SN z 7 grudnia 2000 r., II CKN 317/00, LEX 52606).

Zobowiązanie wekslowe wystawcy weksla własnego jest stosunkiem prawnym odrębnym względem leżącego u jego podstaw zobowiązania podstawowego, na przykład z umowy kredytowej. Na ważność czynności prawnej rodzącej zobowiązanie wystawcy weksla, akceptanta lub indosanta nie ma wpływu nieistnienie lub upadek stosunku podstawowego. W tym sensie czynność zaciągnięcia zobowiązania wekslowego jest oderwana od przyczyny wynikającego z niej przysporzenia.

Umowa skierowana na powstanie zobowiązania wekslowego, do zawarcia której dochodzi poprzez wydanie weksla *in blanco* na zabezpieczenie zapłaty długu podstawowego poddana jest reżimowi przepisów prawa wekslowego. W przypadku przejęcia długu podstawowego, którego zapłata została zabezpieczona wekslem gwarancyjnym *in blanco*, osoba trzecia może przejąć wraz z długiem podstawowym zobowiązanie wynikające z weksla *in blanco* i deklaracji wekslowej na zasadach

oznaczonych w prawie wekslowym. Przejęcie długu na podstawie art. 519 k.c. nie jest czynnością pociągającą za sobą także skutek w postaci przejęcia zobowiązania wynikającego z wręczenia wierzycielowi poprzedniego dłużnika weksla *in blanco* na zabezpieczenie przejętego długu.

Artykuł 10 prawa wekslowego, podobnie jak i art. 17 tej ustawy, reguluje zakres zarzutów, jakie dłużnik wekslowy może podnieść przeciwko osobie, która nabyła weksel na podstawie czynności unormowanej w prawie wekslowym. Pozwany nie jest jednak dłużnikiem z weksla, z którego powód wywodzi roszczenie i skoro nie konstruował on swojej obrony w procesie w oparciu o art. 10 prawa wekslowego, to i Sądy obu instancji nie miały dostatecznych racji dla zastosowania tej normy przy orzekaniu.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. i 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c., przy uwzględnieniu stawek opłat za czynności adwokackie i czynności radców prawnych określonych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 1997 r. (Dz. U. nr 154, poz. 1013 ze zm.).